

ПРАВОВА ОСВІТА

УДК 34:004.7(045)

І. М. Сопілко,
доктор юридичних наук, професор

В. Б. Череватюк,
кандидат історичних наук, доцент

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ НАУКИ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mails: sopilko_i@ukr.net, vitacherev@ukr.net

Мета: узагальнення результатів X Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства» та з'ясування ролі науки в інноваційному розвитку держави. **Методи:** для досягнення визначеної мети були використані загальні та спеціальні наукові (спеціальні) методи, зокрема метод функціонально-юридичний, структурно-системний, узагальнення та інші. Використання цих методів дозволило окреслити проблеми становлення та розвитку сучасної юридичної науки та перспективи її інноваційного розвитку. **Результати:** учасниками конференції окреслені завдання, які на порядку денному української правової науки в умовах модернізації суспільства, зокрема, посилення інноваційних напрямів наукових досліджень, створення нових наукових парадигм, формування сталої методологічної основи, що дозволить досягнути стану наукової зрілості правової науки в Україні, як системи знань та способів і засобів конструювання правової дійсності. **Обговорення:** інноваційний розвиток держави неможливий без наукового підґрунтя, дискусійними залишаються питання підготовки вчених-правників, їх інтегрування у світовий науковий простір.

Ключові слова: правова наука; інновації; інноваційний розвиток; наукова діяльність; наукові дослідження; удосконалення законодавства; факультет; університет; конференція; учасники конференції.

Постановка проблеми та її актуальність. Розвиток інноваційного потенціалу – це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху, а й засіб забезпечення безпеки та суверенітету держави, її конкурентоспроможності у сучасному світі [1].

Цілком зрозуміло, що стан розвитку держави напряму залежить від моделі її інноваційного розвитку, наявності процесів, що призводять до розвитку вітчизняної науки, освіти, наукових шкіл і новаторства. Україна поки що зберігає інтелектуальний потенціал, який здатний до генерації наукових ідей світового рівня, має визнані у світі наукові школи з багатьох галузей науки, а отже має реальні потенційні можливості (ресурсні, кадрові) для виходу на інноваційну модель розвитку та побудови потужної національної інноваційної системи.

Щодо ж правової науки, то її основною метою є вироблення наукових знань та їх організація у цілісний комплекс, а також створення способів розв'язання проблем, що виникають у ході функціонування та розвитку правових явищ. Перед сучасною українською правовою наукою стоїть завдання подолання не лише заідеологізованості, міфологізованості та псевдонауковості, стану депарадигмальності, стихійності та методологічної недосконалої, а й посилення інноваційних напрямів наукових досліджень, створення нових наукових парадигм, формування сталої методологічної основи, що дозволить досягнути стану наукової зрілості правової науки в Україні як системи знань та способів і засобів конструювання правової дійсності.

Вчені-правники приймають безпосередню участь у розробці та реалізації цілої низки най-

важливіших загальнодержавних програм щодо правового забезпечення інноваційного розвитку, інвестиційної діяльності, становлення та юридичного захисту суб'єктів підприємницької діяльності, захисту прав інтелектуальної власності, підвищення професійного рівня державних службовців та правової культури населення, розвитку юридичної освіти, поглибленню правових знань учасників виборчого процесу, розвитку місцевого самоврядування, адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, профілактики злочинності в Україні, протидії «відмиванню» доходів, отриманих злочинним шляхом, програми протидії торгівлі людьми, тощо.

Мета статті: узагальнення результатів X Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства» та з'ясування ролі правової науки в інноваційному розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значимі питання розвитку та вдосконалення сучасної юридичної науки досліджували такі провідні науковці, як С. Гусарев, М. Козюбра, Л. Луць, В. Матвійчук, О. Петришин, П. Рабінович, В. Тацій, Ю. Шемшученко та ін.

Виклад основного матеріалу. 28 лютого 2020 року в залі Вченої ради НАУ за участю провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців у сфері права – вчених, державних та громадських діячів, керівників та фахівців юридичних установ, суддів відбулася ювілейна X Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства».

Під час відкриття наукового заходу ректор НАУ Володимир Ісаєнко зосередив свою увагу на важливості спілкування та обміну досвідом між науковцями різних країн. Ректор наголосив на тому, що інновації в науці і освіті є носіями духовної й інтелектуальної перспективи розвитку України, як нові знання і вміння, в основі яких лежать прогресивні наукові ідеї. Декан юридичного факультету Ірина Сопілко відзначила, що для інноваційного розвитку правової науки юридичний факультет вибудував та продовжує активно розвивати мережу контактів із закордонними закладами вищої освіти та фахівцями у різних галузях права і висловила сподівання, що й надалі Міжнародна конференція, як відкритий дискусійний майданчик, слугуватиме інтерактивною дошкою для спілкування під час

обговорення, як проблем реформування юридичної науки, так і перспектив подальшого її інноваційного розвитку в сучасних умовах.

Народний депутат України Олександр Копиленко привітав організаторів із ювілейним науковим дійством і наголосив на актуальності питань ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій.

Голова Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти Сергій Квіт у своєму виступі презентував шляхи забезпечення якості сучасного університету.

Голова Касаційного адміністративного суду в складі Верховного суду України Михайло Смокович розповів про те, як інноваційні технології здатні значно спростити деякі процеси в судовій діяльності, зробити суд більш відкритим та доступним.

До наукової дискусії долучилися делегації із закордонних університетів, юридичних компаній, громадських організацій та наукових інституцій, зокрема, Гіві Лобжанідзе – декан юридичного факультету Тбіліського Навчального університету імені Гурама Таварткіладзе; Серго Челідзе – професор Кавказького міжнародного університету; Селамі Гюнєр – Генеральний директор Gonsel Group, Амір Алієв – декан юридичного факультету Бакинського державного університету, Тургай Гусейнов – керівник Юридичної клініки Бакинського державного університету, Субхан Алієв – професор кафедри конституційного права Бакинського державного університету, Олена Маргинену – PhD Вільного міжнародного університету Молдови (ULIM), Белл Айленд – експерт програми Левіт Інституту Міжнародного розвитку, США, Бшарат Нуман – експерт Міністерства у справах місцевих адміністрацій, Палестина, Фарук Алазам – доктор права, професор Університету Жадара, Йорданія, Пол Р. Томас – Спеціальний радник ректора, Почесний доктор фінансів Українсько-американського університету Конкордія, США, Салах Закут – Голова Громадської організації «Арабський дім» в Україні, Аль Джбур Абд Шакер – Голова правління Громадської організації «Палестино-Українська Дружба», Палестина.

Учасниками дискусії були також провідні вітчизняні вчені в галузі юриспруденції, відомі правники та юристи-практики, представники духовенства, зокрема, Наталія Малишева – завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту

держави і права імені В.М. Корецького НАН України, керівник Комітету космічної політики та законодавства Асоціації «Космос», Василь Костицький – президент Міжнародної екологічної академії, Голова Асоціації українських правників, Дмитро Журавльов – перший заступник директора Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України; Анатолій Колодій – директор Навчально-наукового юридичного інституту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Валентин Галуцько – почесний директор Науково-дослідного інституту публічного права, Роман Шишка – професор Київського інституту інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія», Олена Рябченко – начальник кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки Університету державної фіскальної служби, Владика Митрофан – Єпископ Харківський і Богодухівський, Ганна Лазуренко – завідувач сектору з питань доступу до публічної інформації, прийому та звернень громадян секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Володимир Пилипенко – представник України у Венеціанській комісії, Сергій Нестеренко – завідувач лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного співробітництва Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, Олег Шокодько – начальник авіаційного управління – начальник авіації Адміністрації Державної прикордонної служби України.

В цілому, у ювілейній Міжнародній конференції взяли участь 370 вчених та юристів-практиків із 25 країн світу. Завдяки роботі конференції відбувся конструктивний діалог і обмін досягненнями у наукових дослідженнях. Учасники конференції відзначили, що інновації надають нам можливість повною мірою реалізувати свій потенціал, який сприяє суспільному і особистому розвитку, підвищують якість нашого життя.

Учасників конференції хвилювало питання стану української науки, у тому числі правової. Так, за даними статистики, кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень та розробок, продовжує щороку зменшуватись: за період з 2016 по 2019 роки їх кількість зменшилася на 12,3%. Насиченість науковими працівниками в країнах, які є конкурентами України у боротьбі за наукові кадри, майже у 2 рази більша. Вікова структура науко-

вих кадрів не надає нам оптимізму, так як більше чверті дослідників (28,5%) мають вік 60 років і старше, а найбільш продуктивні за віком групи (до 49 років) сукупно об'єднують лише трохи більше половини (52,5%) від загальної чисельності. Така статистика заставляє серйозно замислитись над проблемою підготовки наукових кадрів, які будуть збільшувати кількість публікацій та кількість цитувань у журналах, які індексуються провідними міжнародними наукометричними базами даних і здатні брати участь у грантових програмах та сприяти зростанню частки грантового фінансування в загальному обсязі фінансування наукових досліджень та розробок [2]. У цьому контексті, варто зауважити, що на тенденціях розвитку юридичної науки та привабливості наукової діяльності для молоді, необхідності підвищення матеріального забезпечення молодих вчених, створенні сприятливих умов для наукової діяльності, ми неодноразово наголошували у наших попередніх дослідженнях [3, 4, 5].

Важливим результатом конференції став обмін досвідом із закордонними партнерами в питаннях інтеграції науковців у єдиний науковий простір.

Крім того, вчені-правники, які представляли різні галузі права, мали можливість використати наданий їм дискусійний майданчик для презентації своїх досягнень у різних сферах діяльності. Пропонуємо декілька висновків і пропозицій, на яких хотілося б зупинитися детальніше. Так, заслуговує на увагу висловлена теза щодо вирішення питань відповідальності при визначенні змісту поняття інновацій; слід підкреслити необхідність практичної реалізації зміни, а саме, зробити акцент на характері та призначенні такої зміни. Інновацією, в такому випадку, вважається впровадження в практику, здійснення та використання нововведення (ідеї, пропозиції, науково-дослідного рішення, моделі). З цього погляду потрібно вказати на відмінність між поняттями «інновація», «нововведення», «новація» (новизна).

Одна з пропозицій удосконалення законодавства, висловлена в ході дискусії – внести доповнення до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»: інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість

виробництва і (або) соціальної сфери, *підвищення конкурентоспроможності, оптимізацію якості виробництва чи соціальної сфери, забезпечення зручності споживачам*. Між легальним та нашим доповненням вбачається різниця, яка вказує на полярність інтересів учасників інноваційного процесу: для перших прибуток та рентабельність; для других та всього суспільства – їх безпека.

Науковцями також було зауважено, що в Конституції України не міститься застережень щодо заборони використання інновацій, які шкодять людині та довкіллю. Тут є певна можливість для маніпуляцій, яка породжує соціальні та, зокрема, екологічні проблеми, так, упущено загальну вимогу безпечності. Це стало нагальним для людства із запровадженням таких нововведень, які вже створили та створюють, в подальшому, небезпеку для людини та довкілля.

Учасниками конференції пропонується поширити на дефініцію ст. 3 Конституції України, за якою безпека людини також віднесена до найвищих соціальних цінностей та доповненням зазначеного визначення *«за умови, що вони не загрожують життю та здоров'ю людини та довкіллю»*.

У результаті обговорення констатовано, що є нагальна потреба визначити інноваційну безпеку людини, як головний елемент держави і права та сприяти відображенню цієї категорії у діяльності правозахисників та політиків, правозахисних організацій.

Окрім того учасниками конференції висловлені пропозиції щодо удосконалення правового регулювання системи захисту права на приватність, а також щодо розмежування меж приватності та державної сфери із відповідним встановленням умов та порядку втручання в приватну сферу з метою попередження порушень. Вказано на необхідність внесення зміни до Закону України «Про ефективне управління майновими правами право власників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» щодо позбавлення приватної власності, адже законодавець аналізованою нормою нівелює права приватної власності, і при застосуванні повноцінного механізму націоналізації держава має право не компенсувати відповідні кошти постраждалому від націоналізації.

Щодо кримінально-правової сфери, то тут учасники конференції висловили цілий ряд інноваційних пропозицій. Зокрема, запропоновано *в галузі аерокосмічного кіберпростору:*

розробити і прийняти на законодавчому рівні концепцію аерокосмічної безпеки в кіберпросторі; створити міждержавну правову програму використання можливостей космічного простору в освітній, науковій та праксеологічній діяльності; розробити правову систему запобігання і протидії шкідливому використанню космічного простору як на національному, так і на міждержавному (світовому) рівнях.

Крім того, учасниками конференції підтримано пропозицію щодо спільної з ТОВ «АЮР-КОНСАЛТИНГ» розробки навчальної програми з курсу «Електронне кримінальне провадження». Крім того, слід використовувати у навчальному процесі можливість Єдиного реєстру досудових розслідувань, Автоматизованої системи документообігу суду, Єдиного державного реєстру судових рішень, автоматизованих інформаційних пошукових систем органів досудового розслідування – Національної поліції, МВС України, Державного бюро розслідувань, Служби фінансових розслідувань (Податкової служби України) та Національного антикорупційного бюро України. Крім того, підтримано твердження про внесення змін до чинного Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України, що регулюють правові відносини, пов'язані із запровадженням електронного кримінального провадження.

Науковці за результатами роботи конференції визначили для себе перспективи інноваційних наукових досліджень, зокрема, грид і блокчейн засобів запобігання аерокосмічній кіберзлочинності; вивчення поняття і правових основ аерокосмічної кібернетичної безпеки.

Відродно, що учасниками конференції обговорено також перспективи створення у Національному авіаційному університеті умови для розробки концептуальних засад електронного судочинства та аерокосмічної кібербезпеки адвокатської діяльності, які здійснити спільно з правничою компанією ТОВ «АЮР-КОНСАЛТИНГ» та Комітетом електронного судочинства.

Актуалізуючи зазначену у тематиці конференції проблематику, підтримуємо тезу Л.Луць щодо мети функціонування та розвитку правової науки, яка формулюється як вироблення знань та їх організація у відповідну систему, а також створення способів та засобів розв'язання завдань, що виникають у ході функціонування та розвитку правових явищ, зокрема і юридичної практики [6, с. 23].

Сприяючи розвитку юридичної науки в умовах модернізації, слід також пам'ятати про її особливості, пов'язані із сучасними викликами і загрозами, зокрема, соціологізація сучасної юриспруденції, обумовленість напрямів розвитку юридичної науки різними типами праворозуміння;, дослідження євроінтеграційних проблем розвитку та функціонування правової системи, взаємозв'язок розвитку юридичної науки з основними напрямками розвитку юридичної освіти тощо [7].

Підсумовуючи, варто наголосити, що юридична наука – це динамічна «жива» система, яка вимагає від її творців, на основі засадничих правових ідей, світової юридичної культури та сучасного практичного досвіду, пошуку все нових і нових ідей [8 с. 192].

Висновки. Таким чином, узагальнивши результати Міжнародної конференції, можемо констатувати, що правова наука зазнає серйозних змін. Ці зміни пов'язані, насамперед як з реформуванням та трансформацією правової системи, так і із тенденціями світового розвитку, пов'язаних із глобалізацією. Щодо інновацій, то це в першу чергу, інноваційні наукові дослідження, такі як грид і блокчейн засоби запобігання аерокосмічній кіберзлочинності та вивчення поняття і правових основ аерокосмічної кібернетичної безпеки. Не може лишитися поза увагою вчених встановлення ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій. Варто також пам'ятати, щот інноваційний шлях розвитку науки можливий лише за умови досконалого нормативно-правового забезпечення.

Література

1. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>

2. Проект Концепції державної політики щодо досягнення цілі 1.5. Українські вчені мають належні умови для досліджень та інтегровані у світовий науковий простір Програми діяльності Кабінету Міністрів України. URL: <https://program.kmu.gov.ua/meta/ukrainski-vceni-maut-nalezni-umovi-dla-doslidzen-ta-integrovani->

[u-svitovij-naukovij-prostir](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80)

3. Сопілко І.М., Череватюк В.Б. Тенденції розвитку юридичної науки в XXI столітті. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2014. № 2. С. 155-159.

4. Сопілко І.М., Череватюк В.Б. Юридична наука і практика: виклики часу. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2015. № 1(34) С. 154-158.

5. Сопілко І.М., Череватюк В.Б. Молоді вчені та студентство – інтелектуальний потенціал сучасної юридичної науки. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2015. № 1(34). С. 154-158.

6. Луць Л. Сучасна українська правова наука: деякі проблеми та перспективи. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2. С. 20-26.

7. Фелді О. В. Сучасний стан та шляхи розвитку української юридичної науки URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=64

8. Гуменюк Т. Концепти функціонування сучасної юридичної науки. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 4. С. 188-192.

References

1. Pro shvalennya Strategiyi rozvitku sferi innovacijnoyi diyalnosti na period do 2030 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>

2. Proekt Koncepriyi derzhavnnoi politiki shodo dosyagnennya cili 1.5. Ukrayinski vcheni mayut nalezni umovi dlya doslidzen ta integrovani u svitovij naukovij prostir Programi diyalnosti Kabinetu Ministriv Ukraini. URL: <https://program.kmu.gov.ua/meta/ukrainski-vceni-maut-nalezni-umovi-dla-doslidzen-ta-integrovani-u-svitovij-naukovij-prostir>

3. Sopilko I.M., Cherevatyuk V.B. Tendenciyi rozvitku yuridichnoyi nauki v XXI stolitti. *Naukovi praci Nacionalnogo aviacijnogo universitetu. Seriya: Yuridichnij visnik «Povitryane i kosmichne pravo»*. Zb. nauk. pr. Kyiv: NAU, 2014. № 2. S. 155-159.

4. Sopilko I.M., Cherevatyuk V.B. Yuridichna nauka i praktika: vikliki chasu *Naukovi praci*

Nacionalnogo aviacijnogo universitetu. Seriya: Yuridichnij visnik «Povitryane i kosmichne pravo». Zb. nauk. pr. Kyiv: NAU, 2015. № 1(34). S. 154-158.

5. Sopilko I.M., Cherevatyuk V.B. Molodi vcheni ta studentstvo - intelektualnij potencial

suchasnoyi yuridichnoyi nauki. *Naukovi praci Nacionalnogo aviacijnogo universitetu. Seriya: Yuridichnij visnik «Povitryane i kosmichne pravo». Zb. nauk. pr. Kyiv: NAU, 2015. № 1(34). S. 154-158.*

I. Sopilko, V. Cherevatyuk

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF LEGAL SCIENCE

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mails: sopilko_i@ukr.net, vitcherev@ukr.net

Objective: summarizing the results of the X International Scientific and Practical Conference «Innovative Development of Legal Science in the Conditions of Modernization of Society» and clarifying the role of science in the innovative development of the state. **Methods:** general and special scientific (special) methods were used to achieve this goal, in particular the method of functionally legal, structural - systemic, generalization and others. The use of these methods made it possible to outline the problems of the formation and development of modern legal science and the prospects for its innovative development. **Results:** the participants of the conference outlined the tasks that are on the agenda of Ukrainian legal science in the context of society's modernization, in particular, the strengthening of innovative directions of scientific research, the creation of new scientific paradigms, the formation of a stable methodological basis that will allow to achieve the state of scientific maturity of legal science in Ukraine, as a system of knowledge and ways and means of constructing legal reality. It is stated that the formulated approaches to the understanding of judicial jurisdiction make it difficult to protect the infringed law for specific entities requiring such protection, which indicates the need to distinguish categories of disputes which are considered in administrative proceedings from those considered in civil proceedings. **Discussion:** the innovative development of the state is not possible without a scientific background; the issues of training legal scholars and their integration into the world scientific space remain debatable.

During the discussion, legal scholars representing various fields of law shared their achievements in their respective fields of activity. It also deserves attention on important issues related to the fact that there is a more important change in the concept of innovation, and the need for practical implementation of change should be highlighted, namely, to emphasize the nature and purpose of such change. Innovation, in this case, is the introduction into practice, implementation and use of innovation (ideas, proposals, research solutions, models).

During the conference, a number of innovative proposals was presented, in particular, proposed in the field of aerospace cyberspace: to develop and adopt at the legislative level the concept of aerospace security in cyberspace; create an interstate legal program for the use of outer space in educational, scientific and praxeological activities; to develop a legal system for preventing and counteracting the harmful use of outer space at both national and interstate (world) levels.

According to the results of the conference, the scientists have identified for themselves the prospects of innovative scientific research, in particular, grid and blockchain for the prevention of aerospace cybercrime; study of the concept and legal bases of aerospace cyber security.

Keywords: legal science; innovations; innovative development; scientific activity; scientific researches; law improvement; faculty; university; conference; conference participants.